

Ks. Janusz Wilk, *Charakterystyka i zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich. Studium biblijno-pragmatyczne*, Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 81, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2015, ss. 457.

Publikacja ks. Janusza Wilka ukazała się w prestiżowej serii wydawniczej Wydziału Teologicznego w Katowicach. Stanowi ona ważne wydarzenie z kilku powodów.

Po pierwsze, autor podejmuje się analizy kwestii, która zajmuje nie tylko biblistów, ale także specjalistów w innych dziedzin, jak chociażby teologia fundamentalna, ekumeniczna czy historia początków chrześcijaństwa. Dotyka bowiem ważnego problemu kształtowania się i definiowania struktury i zadań pierwotnego chrześcijaństwa. Temat ten nieustannie stanowi pole badań i wielopłaszczyznowej dyskusji.

Po drugie, zakres studium obejmuje *Listy Pasterskie* Corpus Paulinum. Jest to zatem obszar niełatwy do analizy egzegetycznej. Zarówno pod względem literackim, jak i teologicznym, szczególnie pod kątem poszukiwania konkretnych stałych elementów w charakterystyce przełożonego wspólnoty. Autor publikacji zakwalifikował jako *Listy Pasterskie* 1–2 Tymoteusza oraz Tytusa. Sama objętość przeprowadzanego studium sugeruje, że zostało ono przeprowadzone bardzo wszechstronnie.

Po trzecie wreszcie, warto zwrócić uwagę na fakt, że jest to studium biblijno-pragmatyczne. Ktoś z grona wytrawnych egzegetów może zapytać: czy opracowanie pod kątem biblijno-praktycznym odpowiada standardom klasycznego studium egzegetycznego? Jaka jest proporcja między podjętymi badaniami filologicznymi a wskazówkami o charakterze pastoralnym, które w tekście książki mogą się pojawić? Jednak sięgnięcie po książkę ks. J. Wilka rozwiewa bardzo szybko te wątpliwości. Stosowana metodologia jest bardzo poprawna, egzegeza niezwykle solidna, a wnioski pragmatyczne dość ściśle powiązane z analizowanymi tekstami, bez nadmiernych tendencji aktualizacyjnych.

Omawiana publikacja zawiera dwie części główne poprzedzone spisem treści, wykazem skrótów i wstępem.

Cześć pierwsza – *Charakterystyka przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich* (s. 31–208) zawiera dwa rozdziały dedykowane odpowiednio charakterystyce biskupa, prezbitera i diakona jako przełożonego wspólnoty oraz tytułom i metaforom charakteryzującym przełożonego wspólnoty. Każdy z rozdziałów rozpoczyna się paragrafem wstępnym poświęconym kwestii uściśleń terminologicznych. W rozdziale pierwszym omawia się charakterystykę biskupa (1 Tm 3,1–7; Tt 1,7–9), prezbitera (Tt 1,5–6) oraz diakona (Tm 3,8–10.12–13).

Dodatkowo prezentuje się hipotezy dotyczące rozumienia diakonatu w 1 Tm 3,11. Rozdział pierwszy, podobnie jak następne, zamyka konkluzja.

Rozdział drugi jest bardzo urozmaicony, aczkolwiek pod względem strukturalnym, niezwykle uporządkowany i przejrzysty. W dwóch rozbudowanych paragrafach autor prezentuje określenia dotyczące Pawła (s. 115–156) oraz określenia Tymoteusza (s. 156–205).

Wśród określeń Pawła ks. Wilk wymienia następujące terminy: apostoł (1 Tm 1,1; 2,7; 2 Tm 1,1. 11; Tt 1,1); herold (1 Tm 2,7; 2, Tm 1,11); nauczyciel (1 Tm 2,7; 2 Tm 1,11); więzień (2 Tm 2,18) i sługa (Tt 1,1). Jako określenia Tymoteusza autor wyróżnia takie jak: człowiek Boga (1 Tm 6,11); nauczyciel (2 Tm 2,2); żołnierz (2 Tm 2,3–4); zapasnik (2 Tm 2,5); rolnik (2 Tm 2,6); pracownik (2 Tm 2,15); nauczynie (2 Tm 2,20–21) i sługa (2 Tm 2,24).

Część druga, zatytułowana *Zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich* (s. 209–407) zawiera dwa kolejne rozdziały odpowiadające zadaniom przełożonego *ad intra* (wobec samego siebie) oraz *ad extra*, czyli wobec wspólnoty. Wśród zadań przełożonego dotyczących jego osobistego rozwoju i życia ks. Wilk wyróżnia formację ludzką (1 Tm 4,12); wzrastanie w nauce, rozumiane jako rozwój zarówno w wymiarze intelektualnym i dydaktycznym (1 Tm 4,13.15–16) oraz permanentna formacja biblijna (2 Tm 3,14–17); troskę o gorliwość i prawowierność, czyli o dar Boży (1 Tm 4,14; 2 Tm 1,6) oraz o jakość życia (1 Tm 6,11b), jakość wiary i życie wieczne (1 Tm 6,12) i realizację przykazania (1 Tm 6,13–16); troskę o pobożność (1 Tm 4,7b–8), czystość (1 Tm 5,22c) oraz zdrowie (1 Tm 5,23). Natomiast wśród zadań przełożonego wobec wspólnoty mieszczą się trzy grupy zagadnień. Zadanie pierwsze stanowi odpowiedzialność za głoszenie Ewangelii. Z zadaniem tym autor łączy troskę o zdrową naukę i depozyt wiary (2 Tm 1,13–14) oraz posługę nauczania (2 Tm 4,1–5). Zadanie drugie to konfrontacja z szerzącymi błędną naukę. Temat ten jest prezentowany szeroko i obejmuje konieczność wykazania błędu i negatywnej postawy (1 Tm 4,1–6; 6,3–5; Tt 1,10–16), zakaz nauczania dla szerzących błędną naukę (1 Tm 1,3–7), unikanie niedorzecznych polemik (1 Tm 4,7a; 2 Tm 2,16–18; 2 Tm 2,23; Tt 3,9) oraz kwestię odsunięcia heretyka (Tt 3,10–11). Trzecie zadanie przełożonego stanowi wpływ na kształtowanie poszczególnych grup społecznych. Autor wymienia dziewięć kwestii związanych z tym oddziaływaniem pasterskim i zalicza do nich: intencje modlitw wszystkich grup społecznych (1 Tm 2,1–4); postawa religijno-moralna mężczyzn (1 Tm 2,8); postawa religijno-moralna i antropologiczna kobiet (1 Tm 2,9–15); osoby w starszym i młodszym wieku (1 Tm 5,1–2; Tt 2,2–8); wdowy (1 Tm 5,3–16); przebiterzy i kandydaci na urząd przebitera (1 Tm 5,17–22ab. 24–25); niewolnicy (1 Tm 6,1–2; Tt 2,9–10); bogaci (1 Tm 6,17–19) oraz ogólne wskazówki dla wspólnoty (Tt 3,1–2. 8).

Publikację zamyka zakończenie, bibliografia końcowa, indeks autorów oraz streszczenie w języku angielskim.

Opracowanie ks. J. Wilka prezentuje wysoki poziom naukowy i może stanowić cenną pozycję bibliograficzną zarówno dla egzegetów jak i specjalistów z innych dziedzin zajmujących się pierwotnym chrześcijaństwem. Jest ono wartościowe także z tego względu, że liczba publikacji polskojęzycznych na temat *Listów Pasterskich* św. Pawła jest niewielka. Autor zebrał liczne opracowania obcojęzyczne, wykazał

się wysoką erudycją i warsztatem badawczym. W trakcie prowadzonej egzegezy autor z dużym wyczuciem odwołuje się do szeregu innych tekstów biblijnych i pozabiblijnych. Zauważa się brak odniesienia niektórych najnowszych publikacji związanych z kwestią urzędu w pierwotnym Kościele chrześcijańskim (np. W. Gajewski, *Ekklesia a oikos w epoce Nowego Testamentu. Kościół w świetle antycznego domostwa na podstawie 1 i 2 Kor oraz przypowieści Mt 7,24–27, Mt 24,45–51; Łk 15,11–32*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013, ss. 527), aczkolwiek nie dotyczą one wprost zagadnienia, które stanowi przedmiot studium ks. Janusza Wilka. Należy wyrazić nadzieję, że publikacja zostanie dobrze przyjęta przez grono specjalistów w dziedzinie *Pism* Pawłowych i będzie ważnym punktem odniesienia dla wszystkich zajmujących się charakterystyką przełożonego w ich świetle.

Ks. dr hab. Marek Karczewski, prof. UWM